

УДК 94(477)«1825/1855»

А. Е. ИЙСЛУУ*

**ПРИЗНАЧЕННЯ ЧИНОВНИКІВ НА ДЕРЖАВНІ
ПОСАДИ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ МИКОЛИ І (1825–1855):
МІЖ ПОКРОВИТЕЛЬСТВОМ І ЗДІБНОСТЯМИ**

Розглянуто систему механізмів призначення чиновників на державні посади в період правління Миколи І. На прикладі київського цивільного губернатора І. І. Фундуклея (1804–1880) показано, як змінювалися критерії доступу до державної служби.

Ключові слова: цивільний губернатор; протекція; державна служба; чиновник; «Табель про ранги»; Київська губернія; І. Фундуклей.

До часів Петра І і довгий час після його реформ у Російській імперії існувала система патроно-клієнтських зв'язків, за якою чиновники призначалися на державні посади. Як зауважив німецький дослідник Східної Європи Й. Баберовскі, здібності і заслуги відігравали мінімальну роль у просуванні державною службою. Лише безпосередній контакт з імператором та розгалужена система зв'язків із високопоставленими чиновниками дозволяли посадовцям зберігати свою впливовість¹. Петро І був противником такої системи патронажу. Ініційований ним на початку XVIII ст. процес централізації і раціоналізації влади передбачав зміну критеріїв, на які керівництво повинно було орієнтуватися при призначенні чиновників на державні посади. Одним із головних чинників тепер стало не походження, а здібності претендента. До того ж державні службовці отримували у винагороду грошове жалування, а не маєтки. Проте така ситуація не влаштовувала представників дворянства. Почесний професор Колумбійського університету Р. Уортман зазначає, що в часи Олександра І, який намагався ввести нову систему освіти задля підготовки людей до державної служби, дворяни рідко вступали до університетів, адже це ставило під загрозу їх особисті і сімейні зв'язки, які забезпечували їм доступ до державних посад. Не бажаючи навчатись, вони у той же час протидіяли переходу посад до рук не дворян². У цьому полягала дилема царських еліт: у своїх публічних репрезентаціях вони поставали служителами держави, в той час як їх владні практики ґрунтувалися на персональній лояльності та патронажі³. Показово, що на чолі установи, покликаної здійснювати контроль

* *Ийслуу Аліна Еедіківна* – науковий співробітник відділу інформації та використання документів Державного архіву м. Києва, аспірантка кафедри історії Національного університету «Києво-Могилянська академія».

над цивільною службою і її реформувати, – Власної Його Імператорської Величності канцелярії – протягом 80 років, аж до 1917 р., стояло 3 покоління династії Танєєвих.

Метою нашого дослідження є з'ясувати на прикладі служби київського цивільного губернатора І. Фундукля, у який спосіб система патронажу у Російській імперії, за якою чиновники призначалися на посади, співіснувала з новою системою, запровадженою ще Петром I, результатом якої стали призначення за здібностями, а не завдяки протекції.

Інститут губернаторства, як форма адміністративно-територіального управління, був запроваджений уперше указом Петра I від 19 грудня 1708 р. Саме тоді й було створено Київську губернію, яка у ході імперських реформ постійно трансформувалася і змінювала свої обриси. Після поділів Речі Посполитої з метою налагодження процесу управління приєднаними територіями почала вибудовуватися система адміністративного управління на місцевому рівні, яка за часів Миколи I на Західних губерніях Російської імперії виглядала так: імператор – генерал-губернатор – губернатор. Київська губернія стала частиною створеного після Листопадового повстання Київського генерал-губернаторства. Правовий статус генерал-губернатора, на відміну від губернатора, не був чітко врегульований на законодавчому рівні. Його повноваження буди досить широкими: генерал-губернатор мав право законодавчої ініціативи, був відповідальним за реалізацію імперської політики в регіоні, слідкував за призначенням на державні посади чиновників, керував діяльністю губернаторів. Відома українська дослідниця В. Шандра зауважила, що ставлення до польського питання та досвід участі у військових діях були чи не найважливішими критеріями, що впливали на призначення, службу та звільнення чиновників з посади генерал-губернатора⁴.

Натомість губернатори, які хоча й іменувалися «хазяїнами губерній» відповідно до «Загального наказу цивільним губернаторам» (далі – Наказ), виданого Миколою I у 1837 р., все ж реальними важелями впливу на ситуацію в регіоні не володіли⁵. У вказаному документі наголошувалося на виконанні губернатором двох по суті різних функцій – нагляду та активного управління: «Губернаторы, как непосредственные начальники вверенных им Высочайшею Государя императора волею губерний, суть первые в оных блюстители неприкосновенности верховных прав Самодержавия, польз Государства и повсеместного, точного исполнения законов, уставов, Высочайших повелений, указов Правительствующего Сената и предписаний Начальства»⁶. Однак, як зауважив російський дореволюційний історик О. Градовський, губернатор був представником вищої влади, який виконував не лише політичні, а й адміністративні функції, до яких входив-

ло, окрім обов'язку нагляду, ще «...множество обязанностей по всем частям управления»⁷.

Зауважимо лише деякі з обов'язків губернатора як керівника всієї місцевої адміністрації: формування адміністративного апарату; контроль виконання державних і місцевих повинностей; вирішення господарських питань; участь у комітетах і комісіях, які укладали кошториси земських зборів, встановлювали ціни на продовольство; нагляд за виконанням рекрутської повинності; перевірка діяльності медичної і санітарної служб; виконання функцій начальника місцевої поліції. Губернатор також головував у місцевих установах різних відомств, таких як міністерство фінансів чи юстиції, завдяки чому було посилено державний контроль на місцях за законністю і терміном виконання розпоряджень влади⁸. За підрахунками російського дослідника Л. Шепелева, у середині XIX ст. губернатори повинні були підписувати у рік до 100 тис. паперів, або понад 270 кожного робочого дня⁹. У той же час Наказом встановлювалося, що губернатор перебував у фактичному підпорядкуванні у Міністерства внутрішніх справ і не мав права самостійно видавати нові постанови або змінювати чинні, вводити нові податки. Згідно зі ст. 3, губернатори управляли, як правило, через очолювані ними губернські правління, прямим способом від своєї особи приписами та розпорядженнями вони могли діяти тільки в справах особливо таємних або невідкладних.

Для розуміння системи призначення чиновників на губернаторські посади перш за все важливо з'ясувати, за якими критеріями вони обиралися. Відповіді на це питання в «Учреждениях для управления губерний Всероссийской империи», що був головним документом, який визначав повноваження губернаторів з 1775 р., на жаль, немає. 1905 р. вийшов історико-юридичний нарис російського юриста і історика І. Блінова «Губернатори», який до сьогоднішнього дня є одним із найбільш повних і узагальнюючих досліджень інституту губернаторства. Щодо комплектації губернаторського корпусу у праці зазначається, що з другої чверті XVIII ст. (від прийняття «Учреждения для управления Всероссийской империи») і до Великих реформ «як і раніше не треба було жодного цензу і взагалі це питання лишалося неврегульованим, вибір тієї чи іншої особи був майже завжди справою випадку чи, вірніше сказати, – протекції»¹⁰.

Перші спроби змінити такий стан речей відбулися на поч. XIX ст. За одним із указів Сенат мусив надати 10 «найдостойніших» кандидатів на посаду губернатора, з яких імператор міг вибирати чиновників на ці урядові посади в залежності від наявності вакантних місць¹¹. Достойності кандидатів полягали не лише в управлінських здібностях, важливими були також їх безкорисність, чесність, люди мали їм довіряти і поважати. Проте, на думку І. Блінова, ані ця, ані інші подібні спроби

успіху не мали¹². Як стверджує історик, археограф та джерелознавець А. Мінаков, імператору імпонував вольовий порядок вибору кандидатів, тому механізми формування губернаторського корпусу склалися під впливом інших, не пов'язаних із законодавчою регламентацією факторів¹³.

Про перші результативні зміни в системі призначення чиновників можемо говорити лише з 30-х років XIX ст. 1832 р. Миколою I був виданий «Свод уставов о службе гражданской», який визначив порядок вступу на цивільну службу та головні критерії, на які в першу чергу зверталася увага при призначенні чиновників (походження, вік та освіта). За своїм походженням необмежене право вступати на службу мали спадкові дворяни. Для представників інших верств населення це право було радше виключенням, ніж правилом. «Свод» забороняв приймати на службу іноземців, купців і їхніх дітей, окрім синів купців першої гільдії християнського віросповідання, що перебували у цьому званні не менше 12 років¹⁴.

Формально посаду губернатора могла обіймати людина, яка згідно з «Табелем про ранги» посідала чин дійсного статського радника (IV клас). А. Мінаков наголошує, що більшість губернаторів таки мали цей чин, проте це не було вирішальним критерієм їх відбору на посади, тим паче, що згідно з указом «О расписании должностей гражданской службы по классам от XIV до V включительно» від 20 листопада 1835 р., на посади допускалися чиновники, які мали чини одним класом вище, чи двома нижче тієї міри, в якій знаходиться посада. З іншого боку, імператор не мав можливості перевіряти, а тим більше знати особисто всі пропонувані йому кандидатури. Ступінь активності його участі у виборі кандидатур залежав від регіону, куди передбачалося направити керівника¹⁵.

Відомо, що на початку XIX ст., із заснуванням в імперії міністерської системи, підбір кандидатів на губернаторські посади перемістився від Сенату до Міністерства внутрішніх справ. Такий порядок отримання посад залишався незмінним за весь час існування інституту губернаторства. Процедура призначення відбувалася таким чином: претенденти на посаду губернатора відбиралися міністром внутрішніх справ, який особисто сповіщав про них імператору, після чого видавався іменний указ про призначення кандидата і він затверджувався Сенатом¹⁶.

Варто також зауважити, що переважна більшість губернаторів не були місцевого походження, їх на службу переправляли з інших регіонів. Можливо, це пояснюється тим, що в губернаторах влада хотіла бачити адміністраторів, які б налагоджували зв'язки з місцевою дворянською елітою, але у той же час були незалежними від місцевих настроїв та лояльними до центру. Український дослідник Д. Ніколай-

чук вважає, що такі призначення також обмежували корупційні ризики в регіоні¹⁷.

За період від створення Київського генерал-губернаторства (1832) до кінця правління Миколи I (1855) посаду київського губернатора обіймало 5 осіб: Г. Лашкар'юв (1832–1833), О. Корнілов (1834–1835), О. Гур'єв (1835–1837, був військовим губернатором), Ф. Переверзєв (1835–1839), І. Фундуклей (1839–1852), А. Кривцов (1852–1855). Більшість із них мало чини IV класу за «Табелем про ранги», якому відповідали посади дійсного статського радника та генерал-майора, і лише Г. Лашкар'юв мав чин статського радника, що відповідав V класу. Варто зауважити, що за часів Миколи I було взято курс на мілітаризацію губернського корпусу, у зв'язку з чим губернаторські пости обіймали люди з військовими чинами¹⁸. Так, наприклад, Г. Лашкар'юв служив у Гродненському полку, неодноразово брав участь у боях та пішов у відставку з військової служби у чині підполковника. О. Корнілов брав участь у російсько-турецькій війні, О. Гур'єв – у війнах проти Наполеона, Ф. Переверзєв був підполковником Олонецького піхотного полку, а А. Кривцов служив у лейб-гвардії Саперного батальйону та отримав чин генерал-майора. До того ж, щонайменше двоє з перелічених вище губернаторів мали вищу освіту. Так, наприклад, Ф. Переверзєв навчався в Харківському університеті, а О. Корнілов мав військову освіту, яку здобув у Царськосельському ліцеї. Термін їхнього перебування на посаді не перевищував чотирьох років.

На тлі київських губернаторів вирізняється Іван Іванович Фундуклей, який обіймав посаду 13 років та не мав жодного відношення до військової служби. Це саме той випадок, коли чиновник, маючи величезний матеріальний достаток та впливових патронів, був надзвичайно здібним та зробив чимало для розбудови Київської губернії та Києва зокрема.

Народився майбутній губернатор 1799 р.¹⁹ у Єлисаветграді (нині – м. Кропивницький) у родині грецького купця. Дід Івана був старшиною Єлисаветградського магістрату та купецького правління²⁰, а батько, придбавши відкуп на спиртне та тютюнові вироби у Новоросійській губернії, швидко накопив значні статки, що дозволило зав'язати знайомства з найвпливовішими людьми та зробити чиновницьку кар'єру не лише собі (у 1818–1819 рр. він був головою міста Єлисаветграда²¹), а й сину²². Освіту І. Фундуклей здобував удома і вже з 12-ти років працював канцеляристом у Почтовому департаменті²³. З 1818 р. служив у Канцелярії Кабінету Міністрів, а вже наступного року отримав чин титулярного радника та посаду у канцелярії з прийому прохань на Височайше ім'я. За «отличную усердную службу» був нагороджений орденом Святої Анни III ступеня, орденом Святого Володимира II ступеня²⁴, а 1826 р. йому було пожалувано чин колезького асесора, який

надавав право на спадкове дворянство. Зазначимо, що відповідно до іменного указу Олександра I від 6(18) серпня 1809 р. титулярний радник міг бути підвищений у ранзі до колезького асесора лише за умови отримання претендентом університетської освіти або після складання іспитів для отримання чину²⁵. За кілька років І. Фундуклей став кавалером Ордену Святої Анни II ступеня, а 1829 р. йому було пожалувано чин надвірного радника.

Незаперечним є факт, що батько майбутнього губернатора був особисто знайомий з Новоросійським генерал-губернатором. У його маєтку, що знаходився на розі вулиць Херсонської та Торгової, певний час розміщувалася резиденція генерал-губернатора²⁶. Таке знайомство позитивно вплинуло на кар'єру І. Фундуклея. З 1831 р. він став чиновником з особливих доручень при Новоросійському і Бессарабському генерал-губернаторі. Варто зауважити, що граф М. Воронцов при підборі кандидатів на чиновницькі посади зважав на професійні здібності кандидатів, їх освіченість, досвід служби. Так, наприклад, дипломатичну діяльність М. Воронцову допомагав здійснювати випускник Лепцігського університету Ф. Брунов, який зробив блискучу дипломатичну кар'єру посланника до іноземних держав, а секретарем та чиновником з особливих доручень був історик, етнограф та успішний дипломат О. Льовшин, якого мемуарист Ф. Вігель назвав «единственным дельным приобретением Воронцова в Петербурге»²⁷. Однак, якщо довіряти спогадам Ф. Вігеля, який з 1824 р. служив бессарабським віце-губернатором, а згодом градоначальником Керчі, серед новоприбулих чиновників було й чимало гульвіс, які гуртувалися навколо канцелярії як «добровільні засланці»²⁸. З частиною чиновників граф мав родинні зв'язки (наприклад, з 1822 р. до 1829 р. ад'ютантом М. Воронцова був його двоюрідний брат І. Сенявін, який згодом став новгородським і московським губернатором). Це свідчить про те, що поряд із професійними здібностями для генерал-губернатора не меншу роль продовжували відігравати особисті зв'язки з чиновниками.

За час служби при графові М. Воронцові І. Фундуклею було присвоєно чин колезького радника та звання кавалера ордену св. Анни 2 ступеня, прикрашеного імператорською короною. Майбутній губернатор також неодноразово був удостоєний «монаршого благоволення»²⁹.

1837 р. майбутньому губернаторові було пожалувано герб та дворянське звання³⁰, а вже 1838 р. його призначено Волинським віце-губернатором, після чого він отримав чин дійсного статського радника і з травня 1839 р. на 40 році життя вступив на посаду Київського цивільного губернатора. 1842 р. його нагороджено імператорським орденом Святого Станіслава I ступеня, а згодом – орденом Святої Анни

1 ступеня³¹. Відтак, отримання високих чинів та орденів не лише підвищило респектабельність чиновника, а й змінило його соціальний статус.

За 13 років служби на посаді губернатора І. Фундуклей залишив про себе добрі спогади. За його часів було побудовано Київський університет Св. Володимира, обсерваторію, Інститут шляхетних дівчат, Анатомічний театр, Першу чоловічу гімназію, а також перший у центрі міста фонтан, що згодом отримав назву «Фундуклеївський» та заклав початки спорудження київського водогону³². За його участі та фінансової підтримки було вимощено бруківкою частину вулиць та площ у центрі міста, побудовано Миколаївський ланцюговий міст, що був одним із найкрасивіших у тогочасній Європі, видано ряд публікацій з історії Київської губернії та Києва зокрема: «Обозрение Киева в отношении к древностям» (1847), «Обозрение могил, валов и городищ Киевской губернии» (1848), «Статистическое описание Киевской губернии» (1852).

Київський губернатор також займався благодійницькою діяльністю. Зокрема, після стихійного лиха 1845 р., яке зруйнувало десятки будівель на Подолі, І. Фундуклей власним коштом утримував багатодітні сім'ї та сприяв будівництву нових житлових приміщень для потерпілих³³. Одна з перших жіночих гімназій Російської імперії з'явилася завдяки пожертві губернатором власного кам'яного будинку, у якому вона розмістилася, та його щорічному фінансовому сприянню її утримання. На знак подяки за таку жертву ім'ям мецената була названа як сама гімназія, так і вулиця, на якій вона розташовувалася. За заслуги І. Фундуклея міщани Києва клопотали про надання губернаторові звання почесного громадянина міста Києва, яке меценату було присвоєно 1872 р.³⁴, а ще через 2 роки він був нагороджений орденом Св. Апостола Андрія Первозванного, що вважався найвищою нагородою в Російській імперії.

Завдяки радянському історичу П. Зайончковському про І. Фундуклея склався образ як про вельми освіченого та чесного губернатора. Автори часто посилаються на оповідь П. Зайончковського про те, як одного разу Микола I вирішив зібрати свідчення про губернаторів, які не брали хабарів³⁵. Таких виявилось лише двоє: київський І. Фундуклей і подільський, вітебський та ковенський А. Радищев. Стосовно цього Микола I зауважив: «Те, що не бере хабарів Фундуклей – це зрозуміло, тому що він дуже багатий, ну а якщо не бере їх Радищев, значить він занадто вже чесний»³⁶. У спогадах колезького секретаря Ф. Лучинського, який служив чиновником поліції у Київській губернії, – «Провинциальные нравы за последние полвека» про губернатора читаємо лише схвальні відгуки: «Фундуклей был человек добрый, справедливый, магнат и притом одинокий. Все свое жалование он отдавал на канцелярию,

нескольким давал бесплатные квартиры в своих домах; были и такие, что имели у него постоянный стол... Вообще все чиновники канцелярии во время губернаторства Фундуклея считались в Киеве золотой молодежью»³⁷.

Отже, посада губернатора передбачала виконання як політичних, так і адміністративних функцій. Практично кожна сфера місцевого врядування безпосередньо стосувалася чиновника, тому перевага при призначенні віддавалася особам, які мали вищу освіту, досвід чиновницької служби та обіймали високі чини (не нижче V) відповідно до класифікації «Табеля про ранги». Це свідчить про те, що хоч протекція і відгравала важливу роль при призначенні на посади, не менш важливими були також особистість кандидата та його службові досягнення. У той же час імператор вже не брав безпосередньої участі у при відборі чиновників, а до претендентів було висунуто ряд вимог, зафіксованих у «Наказі цивільним губернаторам» 1837 р. І. Фундуклей є яскравим прикладом чиновника, який, маючи впливового покровителя в особі графа М. Воронцова, пройшов усі шаблі «Табеля про ранги» та мав високі управлінські здібності. Завдяки їм вдалося не лише зробити чиновницьку кар'єру, а й змінити власний соціальний статус. Його службовий шлях свідчить про початок розриву з попередньою патроно-клієнтською традицією та впровадження якісно нової системи призначення чиновників, що активно втілювалася в життя після Великих реформ, коли державний апарат поповнився спеціально підготовленими чиновниками.

¹ *Баберовски Й.* Доверие через присутствие. Домодерные практики власти в поздней Российской империи // *Ab imperio.* № 3. Москва, 2008. С. 83.

² *Уортман Р.* Властители и судии. Развитие правового сознания в императорской России. Москва, 2004. С. 45.

³ *Баберовски Й.* Указ. соч. С. 79.

⁴ *Шандра В. С.* Генерал-губернаторства в Україні. Київ, 2005. С. 20.

⁵ Высочайше утверждённый Общий наказ гражданским губернаторам: именной указ, данный Сенату, № 10303 от 3 июня 1837 г. // Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ), Т. XII, Ч. 1, С.-Петербург, 1838. С. 362.

⁶ Там само.

⁷ *Градовский А. Д.* Собрание сочинений, Т. 9: Начала русского государственного права. Ч. 3: Органы местного самоуправления. 2-е изд., С.-Петербург, 1908, С. 270.

⁸ *Шандра В. С.* Губернатор: історичний вимір // День. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/gubernatoristorichniy-vimir> (дата звернення: 25.10.2018).

⁹ *Шепелев Л. Е.* Чиновничий мир России XVIII–начало XX в. С.-Петербург, 1999. С. 85.

¹⁰ *Блинов И. А.* Губернаторы. Историко-юридический очерк. С.-Петербург, 1905. С. 165.

¹¹ О предоставлении 10 кандидатов для выбора в гражданские губернаторы, № 20071 от 8 декабря 1801 г. // Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ). Т. 26. С.-Петербург, 1801. С. 859.

¹² *Блинов И. А.* Указ. соч. С. 165.

¹³ *Минаков А. С.* Губернаторский корпус и центральная власть: проблема взаимоотношений. Орел, 2011. С. 80.

¹⁴ Свод уставов о службе гражданской // Свод законов Российской империи. Кн. 1, Т. III. С.-Петербург, 1896. С. 1, 5.

¹⁵ *Минаков А. С.* Формирование губернаторского корпуса в пореформенной России // Вопросы истории. № 12. Москва, 2007. С. 3.

¹⁶ *Бикташева А. Н.* Социальный капитал казанских губернаторов (первая половина XIX века) // Вестник Омского университета. № 3. Омск, 2009. С. 110.

¹⁷ *Николайчук Д. О.* Київські цивільні губернатори: деякі аспекти соціо-професійного портрету (друга половина XIX–початок XX ст.)// Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: зб. наук. праць. Вип. 25. 2016. С. 102.

¹⁸ *Черепанов А. І.* Київська губернія в першій половині XIX ст.: історико-правові, соціокультурні виміри / дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Черепанов Андрій Ігорович; Держ. ВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ін-т імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 43.

¹⁹ Державний архів Одеської області. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 70. Арк. 1, 6.

²⁰ *Македонов А. В.* Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века. Запорожье, 2011. С. 48.

²¹ *Пашутин А. Н.* Исторический очерк Елисаветграда. Елисаветград, 1897, С. 31.

²² *Губарь О. И.* Функции Одесского строительного комитета в контексте истории градостроительства Одессы // Дерибасовская-Ришельевская. Одесса, 2011. № 46. С. 15.

²³ *Ковалинский В. В.* Меценаты Киева. Киев, 1998. С. 6.

²⁴ Держархів м. Києва (Державний архів м. Києва). Ф. 108. Оп. 23. Спр. 88. Арк. 73.

²⁵ Полное собрание законов Российской империи. Собр. 1-е. С.-Петербург, 1830. Т. 30. № 23771.

²⁶ *Губарь О. И.* Путеводитель по пушкинской Одессе // Дерибасовская-Ришельевская. Одесса, 2016. №64. С. 22.

²⁷ *Вигель Ф. Ф.* Воспоминания. Часть VI. Москва, 1865, С. 80.

²⁸ *Шандра В. С.* Канцелярія новоросійського і бессарабського генерал-губернатора (1822–1874): структура, особовий склад, архів // Архіви України. № 3(246), 2001. С. 39–64.

²⁹ Держархів м. Києва. Ф. 144. Оп. 4. Спр. 10.

³⁰ *Лукомский В., Тройницкий С.* Списки лицам, Высочайше пожалованным дипломами с гербами на дворянское достоинство Российской империи и Царства Польского. С.-Петербург, 1911, С. 61.

³¹ Держархів м. Києва. Ф. 144. Оп. 4. Спр. 10; Оп. 1. Спр. 71. Арк. 14–67.

³² Там само. Ф. 19. Оп. 4. Спр. 45.

³³ Ковалинский В. В. Указ. соч. С. 12.

³⁴ Держархів м. Києва. Ф. 163 Оп. 39. Спр. 47.

³⁵ Федорченко В. И. Императорский дом. Выдающиеся сановники. Энциклопедия биографий. Т 2. Москва, 2003. С. 495.; Третьяков А. П. Киевский губернатор Фундуклей – человек образованный, щедрый и сам писатель // ZN.ua. URL: https://zn.ua/HISTORY/kyevskiy-gubernator-fundukley-chelovek-obrazovannyyu-schedryy-i-sam-pisatel-272579_.html (дата звернення: 25.10.2018).

³⁶ Зайончковский П. А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. Москва, 1978. С. 156.

³⁷ Русская старина. Выпуски 7–9, Т. ХСІ. 1897. С. 650.

There are considered the system of mechanisms for the appointment of officials on government positions during the reign of Nicholas I in the research. The article examines how the criteria for access to the civil service have changed on the example of the Kyiv civilian governor I. I. Fundukley (1804–1880).

Key words: civilian governor; patronage; civil service; official; «The Table of Ranks»; Kyiv Province; Ivan Fundukley.